

remarci filosofice

Moralitate și politică (I)

Jean-Loup d'Autrecourt

1. Criza valorilor morale

Tinerii studioși, în special studenții în filosofie, sunt foarte neliniștiți cu privire la „criza morală” prin care ar trece societatea românească. Mărturisesc că o astfel de îngrijorare mă bucură. Toate întrebările sau discuțiile pe care le-am avut în ultimii ani, fie cu ocazia conferințelor internaționale în România, fie în timpul călătoriilor făcute cu trenul (de la București la Cluj, de la Iași la București etc.) – întrebări grave, serioase – departe de a mă neliniști, dimpotrivă mi-au conferit acea bucurie interioară, greu de mărturisit, anume că tinerii gândesc, tinerii sunt preocupați de soarta lor și a țării în care trăiesc: nu sunt indiferenți.

Adică tinerii au conștiința unor dificultăți majore cu privire la responsabilitatea colectivă. Ce înseamnă acest fapt? Contrar a ceea ce afirmă detractorii (zeci, sute de articole de defăimare sistematică, din presa „culturală”), este vorba aici de o conștiință morală înțeleasă ca bază pentru politică, adică pentru un comportament demn din punct de vedere politic, interesul comun pentru binele colectivității. Îndrăznesc să afirm că ea există, că este puternică, dar că este ocultată de scribi, de intelectualii de duzină, de făcătorii de cuvinte, foști-scriitori-cu-voie-de-la-partid și care acum „scriu în libertate” la fel ca atunci când erau cenzurați, că mă și întreb, în ce a constat acea cenzură? Era ceva de cenzurat în cazul celor care practicau ei înșiși autocenzura?

De asemenea, întrebarea simetrică: în ce constă această libertate de expresie acum, adică ce au ei de spus altceva decât miștocăreală foarte subtilă? După care, își dau premii literare între ei, pentru această „subtilitate” de care nici ei nu-și mai dau seama. Și astfel este descurajată sau stopată orice inițiativă juvenilă.

Această atitudine există și în vest, tinerii sunt la fel de sensibili la aceste chestiuni. Și aici în vest ea este ocultată de o puternică mișcare de propagandă mass-media, prin care se dă iluzia societății civile de a participa la dezbateri cetățenești, când de fapt sunt încurajați doar reprezentanți ai unor pături marginale, vulgare, inculte ale societății, și cărora li se oferă roluri exemplare, „paradigmatice”. Demersul este bineînțeles anti-elitist, anti-civic, anti-politic, anti-estetic, anti-cultural, anti-valoric; pe scurt, mass-media este anarhistă! Astfel de simptome se remarcă și la televiziunea română, prin imitație, dar cu program, și care se pot rezuma într-o frază: încurajarea prostului gust și a vulgarității în detrimentul valorilor, adică deconstrucționismul valorilor și în fond al întregii culturi.

2. Forme de rezistență civică

Numai că Vestul, Franța în special, dispune de o lungă cultură politică la nivelul societății civile, de o maturitate civică care permite populației să depășească sau să stopeze propaganda inerentă oricărui sistem de comunicație în masă. Formele cetățenești cele mai interesante, de organizare legală, sunt asociațiile cetățenești. Acestea sunt declarate și înregistrate la Prefectură, unde se depune statutul, proiectul, orientarea ideologică sau filosofică și membrii fondatori ai asociației. Astfel se organizează reuniuni, dezbateri, conferințe, care sunt uneori mult mai interesante și profesionale decât ce se poate vedea în mod obișnuit

în campusul universitar. Există deci o activitate, o vitalitate cetățenească, în plan orizontal, dar care poate avea impact (presiune, lobbying etc.) și în plan vertical, adică asupra instanțelor politice (locale, regionale sau de stat).

De asemenea acțiunea acestor asociații poate fi națională sau internațională. Este cazul catastrofelor naturale (inundații, cutremure, incendii, secete), al tragediilor politice și conflictelor armate, al războaielor civile etc., când aceste asociații intervin destul de eficace. Din păcate, uneori chiar și acestea sunt recuperate și deturnate. Inutil să dau exemple despre eficacitatea lor, amintesc doar că (pentru plăcerea amintirii) atunci când comuniștii decisese să distrugă satele românești și astfel un întreg patrimoniu cultural, unul din cele mai prețioase din lume, astfel de asociații cetățenești s-au mobilizat mai întâi în Belgia, apoi în Franța și pe urmă în țările vecine.

Și astfel au declanșat o amplă mișcare de protest și de presiune asupra indiferenței politicienilor, care au fost obligați să intervină pe lângă confrății lor, aflați dincolo de cortina de fier, dar cu care se înțelegeau foarte bine. Însă ceea ce nu au reușit comuniștii în secolul trecut, reușește acum politica europeană (via Bruxelles), aflată sub presiunea trusturilor industriale, multinaționale (exemplu mai recent, politica dusă de Monsanto, în domeniul alimentar: vrem să hrănim toată planeta!). Iar eu care credeam că planeta este cea care ne hrănește.

3. Criză românească?

Criza morală nu este specifică românilor, este specifică tuturor culturilor originale și ca orice criză ar fi un semn bun, de schimbare. Nu există criză morală într-o cultură mediocră, în particular; și nu apare criză morală în general, acolo unde nu există sentimentul responsabilității, care este solidar cu conștiința libertății. Din păcate, ea nu se manifestă atât de adesea pe cât ar trebui. Rădăcinile crizei morale, ale problemelor etice, sunt istorice, de aceea sunt greu de identificat, în cazul precis al românilor. Pe de o parte, ar trebui urmărite în istorie toate acele momente de compromis, de lașitate, de lipsă de demnitate, care au avut după aceea repercursiuni pe termen lung, asupra comportamentului societății și culturii românești.

Dar pe de altă parte, ar trebui identificate și momentele istorice în care am dat dovadă de curaj, de demnitate, de fidelitate, de eroism, de talent, de inițiative culturale universale. Acestea din urmă sunt mult mai numeroase decât se afirmă și mai bine cunoscute aici în Vest. Cultura românească (literatura, muzica, teatrul, arta cinematografică și filosofia) este percepută ca fiind printre cele mai originale din epoca contemporană. În literatură și în filosofie, românii au dat culturii universale, în secolul al XX-lea, cele mai importante talente.

Ideea are ceva provocator, însă doar pentru ignoranți. Voi putea, cu altă ocazie, să furnizez o listă și o analiză comparativă a marilor spirite contemporane; acestea sunt în majoritate românești. Există autori români care au făcut „turul globului”, traduși în zeci de limbi, și care rămân practic necunoscuți, ca să nu spun nestudiați în România (exemplu, cazul revoltant al romancierului și poe-

tului Virgil Gheorghiu). Romanele lui (peste treizeci de texte publicate în special la editura Plon din Paris) au bătut toate recordurile de editare în Franța. Bineînțeles că a fost cenzurat în perioada „epocii de aur”, însă el este cenzurat și acum, printr-un fel de conspirație a tăcerii, în propria sa țară. În schimb, culmea ironiei, se fac teze de doctorat, conferințe internaționale, pe opera unor iluștrii necunoscuți, care nu numai că sunt nuli (zero), dar sunt adevărate minusuri culturale, fapt de care ei înșiși sunt conștienți prin nevrozele depresive de care suferă și pe care le răspândesc: psihoze intelectuale, nevroze culturale.

Ar fi interesant de scris o istorie a moralității românești, în care să se trateze subiectul din două perspective: din interior, ca de obicei, dar și dintr-o perspectivă exterioară, adică a imaginii pe care ceilalți o au despre noi. Amintesc – dar poate fi vorba de „amintiri” atunci când ai de-a face cu ignoranți și cu detractori? – amintesc deci, că în perioada interbelică, imaginea pe care europenii o aveau despre români era una foarte pozitivă. Românii erau considerați, de vestul european, ca fiind poporul cel mai spiritual, după francezi; spiritual cu sensul de „avoir de l'esprit”, adică a fi inteligent, vioi, perspicace, cultivați, subtili, abili la nivel intelectual, descurcări. Cum s-ar putea explica acest fapt? Prin capacitatea lor de sintetism cultural: limbă latină, mentalitate bizantină, spirit creștin ortodox, viziune cosmică asupra lumii, puternică conștiință a apartenenței europene, solidaritate occidentală. De altfel, această imagine persistă, însă este asaltată de o întreagă orchestrație mass-media.

4. Morala și mass-media

Temele sunt aceleași, stilul de defăimare este același, autorii cam aceiași, iar sincronizarea este perfectă; astfel rețelele și focarele de propagandă anti-românească sunt foarte ușor de detectat. Acestea au primit o palmă foarte frumoasă cu ocazia canularului despre Tahiti, conceput de „Times.ro”, care ar avea un „correspondent de presă”, faimosul pictor Paul Gauguin din Tahiti și care ar fi relatat cum s-a răstăcit un batalion românesc cu ajutoare pentru Haiti, căci ar fi confundat Haiti cu Tahiti. Această știre, cu imagini, cu pseudo-declarații ale unor persoane oficiale, cu tot ce trebuie, a fost preluată ca atare de presă, de televiziune. În Franța, cel mai important canal de televiziune „Canal +” a înghițit gălușca cu brio, cu aplauze și în mod foarte „profesional”. Aceasta este o bună tehnică (gestul ar trebui apreciat și multiplicat chiar de autorități), care se folosește de procedeele deriziunii, dar (atenție!) dublat de autoderiziune. Prin aceasta, românii reușesc să fie superiori amatorilor de bășcălie și să combată dezinformarea. Nu-i așa, nu poți să-ți bați joc de ceilalți, în mod constant, decât cu riscul unor grave nevroze; singura soluție sănătoasă: autoderiziunea.

Deocamdată această practică este proprie culturii românești.

Se vorbește și se scrie în ultima vreme, în mod obsesional, despre comunism. Și de asemenea se face o critică acerbă a perioadei ceaușiste. Pe bună dreptate. Însă în acest fel se ocultează perioada cea mai dificilă, acel deceniu negru, perioada dejistă în care ne-au fost exterminate elitele intelectuale, sociale, politice etc. Atunci când s-a încercat distrugerea etosului românesc, perioada genocidului uman, moral, social și cultural. Pe de altă parte, a da vina doar pe ideologiile extremiste,

(Continuare în pagina 31)

Moralitate și politică (I)

(Urmare din pagina 26)

comunismul de exemplu, atunci când se analizează criza morală, este un demers reduționist, care nu explică întru totul problemele etice. Acestea sunt de ordin mult mai general, ele sunt trans-istorice.

Lucian Pintilie, în filmul *De ce trag clopotele, Mitică?*, radiografiază (via Caragiale, *De-ale carnavalului*) acest abis moral românesc. Autorul disecă fără milă, împingând estetica grotescului până la limită, lipsa de structură morală a mahalalei românești, vidul moral al periferiei. Filmul este ineputabil, de o bogăție

simbolică, narativă, mitologică, care depășește aspectul aparent baroc. El are și un rol terapeutic, pentru mulți, vizionarea acestui film este insuportabilă, ca orice tratament de șoc.

Este o superbă tragi-comedie, o capodoperă puțin cunoscută în Europa (a fost cenzurat în perioada ceaușistă) a unui cineast român, care este considerat de critica franceză ca „unul dintre cei mai importanți regizori europeni”. Viziunea lui Pintilie depășește lectura banală, nivelul pur politic sau sociologic (cenzura a fost deci stupidă, inutilă), și conferă atitudinii carnavalesci românești o dimensiune profund metafizică: angoasa în fața morții își găsește „soluția” în acest haos moral carnavalesc, această dezordine morală de sfârșit de lume, care poate prevesti o eventuală renaștere, o reînnoire. Altfel spus, ca să-l parafrazez pe cineast,

este vorba de o terapie metafizică, în fața terorii istorice, printr-un fel de „blasfem carnavalesc”. Morala și imorala sunt astfel depășite printr-un demers amoral! Însă amoralitatea nu este o noțiune negativă. Marile personalități care au marcat istoria religiilor și a filosofiei morale (lista este lungă), au fost defapt niște persoane amorale. Amorală transcende imorala și morala. Marile spirite, marii filosofi, marii artiști scapă arcanului strâmt, constrângător și oarecum arbitrar al regulilor morale. În afară de faptul că aceste mari spirite marchează epoca istorică în care se manifestă, de asemenea ele bulversează canoanele morale ale culturii în care s-au născut.

Grenoble, martie 2010

